

DIPLOMAȚIA PĂCII ÎN ACȚIUNE

IOAN VOICU*

În articolul *Viitorul diplomației*, Hans J. Morgenthau, profesorul de relații internaționale de la Harvard University al lui Henry Kissinger, afirma, între altele, că „Diplomația poate face pacea mai sigură decât este ea astăzi“. Totodată, el avertizează, însă, că „Succesul continuu al diplomației în menținerea păcii depinde... de calitățile extraordinare, morale și intelectuale pe care trebuie să le posedă „toți participanții de frunte la procesul diplomatic din interiorul comunității internaționale.“¹

La rândul său, Douglas Hurd, un ilustru șef al diplomației britanice, într-un articol dedicat nemijlocit diplomației păcii, afirma că însăși „comunitatea internațională este doar o expresie pe care o avem la îndemână; înseamnă ea oare ceva? O mare parte, probabil cea mai mare parte, a diplomației internaționale se desfășoară acum în cadrul uneia sau alteia dintre instituțiile internaționale.... Aceste instituții adaugă ele valoare statelor – națiuni din care sunt compuse, sau sunt pur și simplu niste arene pe care statele membre își interpretează vechile lor jocuri? Așa cum se întâmplă adesea în viață, un răspuns cinic la aceste întrebări nu mai este realist.“²

Aceste exigențe și întrebări privind rolul diplomației revin automat în minte, atunci când ne gândim la reprezentanții de frunte ai diplomației românești din trecutul apropiat, cărora istoria scrisă de contemporanii noștri nu le-a recunoscut încă rolul care li se cuvine de drept în cronică de onoare a celor care au luptat cu armele spiritului pentru câștigarea unui loc demn al României în concertul națiunilor.

Așa fiind, în aceste împrejurări, inițiativa Editurii Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu“ de a publica volumul *Valentin Lipatti om de cultură și diplomat strălucit* în coordonarea profesionistă asigurată

* Profesor asociat dr., Universitatea Assumption, Bangkok.

¹ Textul complet al articolului citat este disponibil la <https://celinerochecrespo.files.wordpress.com/2011/12/the-future-of-diplomacy.pdf>

Henry Kissinger afirma: „Dacă istoria ne învață ceva este că nu poate exista pace fără echilibru și nici dreptate fără restricții“. A se vedea https://www.goodreads.com/author/quotes/28442.Henry_Kissinger?page=6

Cea mai recentă lucrare colectivă privind diplomația păcii, inspirată de moștenirea unuia dintre cei mai apreciați Secretari Generali ai ONU, este Carsten Stahn (Editor), Henning Melber (Editor), *Peace Diplomacy, Global Justice and International Agency: Rethinking Human Security and Ethics in the Spirit of Dag Hammarskjöld*, Cambridge University Press, 2016, 638 pp.

² A se vedea Douglas Hurd, (2000) „The Search for Peace: A Century of Peace Diplomacy“, *European Business Review*, Vol. 12 Issue: 1, <https://doi.org/10.1108/ebr.2000.05412aab.002>.

de Paraschiva Bădescu și George Corbu merită să fie salutăta cu viu entuziasm și îndreptățită speranță.³

Ambii coordonatori sunt familiarizați foarte bine cu activitatea diplomatică prodigioasă a lui Valentin Lipatti (1923-1999) și au reușit să înmănuncheze în volum contribuții utile din partea unor autori care l-au cunoscut bine nu numai pe Valentin Lipatti, dar și epoca tumultoasă străbătută de România în relațiile internaționale ale secolului trecut.

Structura cărții dezvăluie preocuparea coordonatorilor de a oferi o imagine cât mai cuprinzătoare și mai nuanțată privind personalitatea lui Valentin Lipatti. Astfel, parcurgând șase capitole, cititorii pot să afle multe date despre Valentin Lipatti ca universitar și om de cultură, sunt invitați să viziteze cariera sa diplomatică, activitatea publicistică, să afle lucruri interesante despre fratele lui Valentin Lipatti, genialul artist Dinu Lipatti, iar în final să-si lărgească cunoștințele din domeniul relațiilor internaționale, străbătând un florilegiu din publicistica lui Valentin Lipatti, reîntâlnit apoi în evocarea colegilor, colaboratorilor și prietenilor. Reperere bibliografice, ilustrațiile și documentele, precum și indexul din partea finală a volumului sporesc utilitatea acestuia și îndeamnă, așa cum vom vedea în aceste pagini, la noi cercetări.

Așternând aceste rânduri, ne raliem, dintru început, la caracterizarea din prefața la volum, semnată de ambasador Paraschiva Bădescu, care ne reamintește, cu deplină convingere, că „Valentin Lipatti este apreciat drept ambasador al spiritualității românești, cărturar de elită, ilustră figură a diplomației române“ (p. 7), calități pe care le vom urmări în mod prioritar în cele ce urmează.

Într-o perioadă în care, atât pe plan național, cât și la nivel global, diplomația traversează o perioadă de regretabil declin, în special sub impactul negativ al crizei multilateralismului, evocarea valoroasei contribuții a unuia dintre cei mai distinși diplomați români ai secolului al 20-lea reprezintă un mobilizator îndemn pentru regândirea modalităților prin care diplomația ar mai putea căpăta nu neapărat strălucirea de odinioară, ci măcar capacitatea firească de a sluji cu decență și succes interesele perene ale țării noastre, dincolo de vicisitudini temporare sau de lungă durată.

Realizarea unui proiect prin care în 304 pagini este portretizată sub înalt calificare semnături personalitatea lui Valentin Lipatti reprezintă un act de cultură care merită să fie elogiat. Iar elogierea se justifică nu numai pentru darul valoros făcut tinerilor cititori de astăzi pentru care trecutul diplomației românești rămâne blocat în sfera nebulozității, cât mai ales pentru îndrumarea generațiilor viitoare de diplomați care vor avea de învățat mult dintr-o experiență dificilă, dar pilduitoare, lăsată de iluștrii noștri înaintași în arta negocierilor.

Negocierea este funcția primordială a diplomației tuturor timpurilor, iar acest adevăr permanent este statuat în cel mai important instrument juridic multilateral al domeniului dreptului diplomatic și anume Convenția de la Viena din 1961 privind relațiile diplomatice.

³ *Valentin Lipatti om de cultură și diplomat strălucit*, coordonatori Paraschiva Bădescu și George Corbu, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu“, 2016, 304 pp.

Întrebarea crucială care se va pune întotdeauna va fi aceea de a ști cum poate fi folosită arta negocierii pentru promovarea intereselor țării noastre, astfel încât să se ajungă la situația de „câștigător-câștigător“ în toate procesele de negociere care vizează viitorul imediat și de perspectivă al țării, slujite, sub semnul patriotismului, de persoane îndrituite cu acest rol de forurile conducătoare ale națiunii.

În memoriile ambasadorului Valentin Lipatti, larg citate în paginile cărții de care ne ocupăm, Conferința de la Helsinki privind Securitatea și Cooperarea în Europa ocupă un loc privilegiat din perspectiva negocierilor. Într-adevăr, așa cum notează însuși ambasadorul Lipatti, această conferință a fost un act de creație care poate justifica viața unui om și marca în tot cazul apogeul carierei unui diplomat negociator. (p. 70)

Nu pot să nu menționez în acest context cuvintele de căldă prețuire scrise de Victor Yves Ghebali, profesor la Institutul Universitar de Înalte Studii Internaționale din Geneva, care, referindu-se la Valentin Lipatti, evidențiază faptul că acesta „s-a afirmat ca unul din cei mai buni negociatori, un analist desăvârșit al opiniilor conceptuale și un adept convins al metodei argumentelor în căutarea și definirea soluțiilor... el era spiritul cel mai dinamic în dezbateri, el a inițiat și a adoptat principii, norme și valori comune ale relațiilor internaționale la nivel european și meritele sale în această privință au fost recunoscute de partenerii săi chiar în timpul negocierilor... «Decalogul de la Helsinki» poartă amprenta Ambasadorului Lipatti... Stabilirea regulii consensului pentru adoptarea deciziilor, precum și ansamblul procedurilor de lucru care stau la baza Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, mai târziu Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, este opera Ambasadorului Valentin Lipatti“. (pp. 71-72)

În opinia lui George Macovescu, care, în calitatea sa de prim adjunct al ministrului, iar mai târziu ca ministru titular al Afacerilor Externe, a urmărit timp de decenii activitatea laborioasă a lui Valentin Lipatti, Actul Final de la Helsinki (1975) „a fost un ceas luminos în istoria bătrânului și zbuciumatului nostru continent, după cum a fost o piatră de hotar în istoria diplomației, această artă, această profesie, această meserie a transformării imposibilului în posibil.“ Referindu-se strict la Valentin Lippatti, George Macovescu afirmă că acest diplomat român „a fost negociatorul principal, un negociator bine pregătit, inteligent, cultivat, tenace, abil, imaginativ, așa cum trebuie să fie un negociator de înaltă calitate“. (p. 74) Această caracterizare devine și mai convingătoare după lectura tonifiantă a articolului intitulat „Însemnări despre arta negocierii“ de la paginile 157-172.

Mai puțin reliefate apar în paginile acestui volum importanța și amploarea mandatului deținut de ambasadorul Valentin Lipatti ca delegat permanent la UNESCO (1965-1971).

Întrucât am avut privilegiul și onoarea de a fi adjunctul său în delegația română la cea de-a 16-a sesiune a Conferinței Generale a UNESCO (12 octombrie – 14 noiembrie 1970), îmi îngădui să adaug câteva elemente semnificative pentru înțelegerea rolului esențial pe care l-a avut Valentin Lipatti în consolidarea poziției României la UNESCO și în creșterea reputației acesteia în complexul proces al diplomației multilaterale, cu accentul specific, inevitabil, pus pe componenta sa culturală și educațională.

Anul 1970 s-a încheiat fructuos pentru România prin rezultatele obținute la cea de-a 16-a sesiune a Conferinței Generale a UNESCO în cadrul căreia au avut loc noi dezvoltări promițătoare ale programului de cooperare europeană. La propunerea României, conferința a adoptat prin aclamații rezoluția 5.7 privind cooperarea europeană și a aprobat realizarea unor proiecte importante pentru anii 1971-1972, printre care: crearea cu începere din anul 1972 a unui Centru European de Învățământ Superior, convocarea primei conferințe a miniștrilor culturii din statele membre europene desfășurată la Helsinki în iulie 1972, precum și a celei de a 6-a conferințe regionale a comisiilor naționale europene pentru UNESCO, reunită la București în mai 1971.⁴

Punctul de pornire al delegației române a fost acela de a contribui cu deplină hotărâre la consolidarea concepției filozofice pe care își fundamentează acțiunile sale UNESCO. Este o concepție profund umanistă, iar dimensiunea etică, de puternică rezonanță, care străbate înfăptuirile sale, își găsește o clară expresie în Actul său constitutiv, care proclamă că „războaiele născându-se în mintea oamenilor, tot în mintea oamenilor trebuie înrădăcinată ideea apărării păcii”.

În lumina acestui adevăr, delegația română a subliniat importanța deosebită a Declarației Națiunilor Unite referitoare la principiile de drept internațional privind relațiile prietenești și cooperarea dintre state (1970) și a arătat că acest document va trebui să marcheze o etapă însemnată în statornicirea unei filozofii a păcii și în cristalizarea unui sistem concret de norme juridice menite să prezideze conduita statelor în comunitatea internațională. Ca parte integrantă a patrimoniului spiritual al omenirii, principiile fundamentale ale dreptului internațional au o valoare de prim ordin pentru stabilirea unor raporturi normale între state, pentru menținerea unui climat de securitate și cooperare menit să creeze cadrul indispensabil pentru o adevărată reafirmare a națiunilor în viața internațională, pentru dezvoltarea civilizației și progresul lor multilateral.⁵

La bogăția de idei concentrată în paginile acestui volum în care Valentin Lipatti este portretizat ca un orator și negociator de prim plan în sfera diplomației multilaterale, adaug un paragraf care uimește și astăzi prin prospețimea sa evidențiată de pledoaria vibrantă făcută la UNESCO de ambasadorul român în favoarea cooperării europene. Reproduc acest paragraf în franceză pentru a nu afecta prin traducere stilistica textului original.

„Les raisons qui guident notre action en faveur de la coopération européenne sont claires et constantes: la Roumanie pense que les intérêts de l'humanité exigent que l'Europe mette ses forces non pas au service d'une politique de guerre, mais au service du progrès, de l'entente et de la coopération. L'immense potentiel culturel et scientifique de l'Europe peut et doit contribuer au progrès de tous les Etats de la région. Nous pensons aussi que la réalisation de la paix, de la sécurité et de la coopération en Europe serait tout aussi bénéfique pour les autres régions du monde et quelle favoriserait l'extension des rapports des pays européens avec

⁴ Pentru textul integral al rezoluției europene a se vedea *Buletinul Comisiei Naționale a R. S. România pentru UNESCO*, Nr. 4/1970, p. 27.

⁵ A se vedea, deasemenea, articolul Valentin Lipatti, „România și UNESCO. Bilant și perspective”, *Buletinul Comisiei Naționale a R.S. România pentru UNESCO*. Nr. 3-4/ 1971, pp. 15-19.

les pays en voie de développement dans l'ordre du progrès matériel et des conquêtes de l'esprit. La paix et la coopération en Europe sont, à nos yeux, des dimensions essentielles de la paix du monde et du progrès de tous les peuples."⁶

Valentin Lipatti a avut un rol determinant în negocierea și finalizarea principalului document politico-juridic adoptat de cea de-a 16-a sesiune a Conferinței Generale a UNESCO cu privire la sarcinile organizației în promovarea păcii. Rezoluția pe această temă a fost adoptată la 7 noiembrie 1970, fiind elaborată în ședințe cu ușile închise, de un grup restrâns de delegați din următoarele țări: Afganistan, Chile, India, Olanda, România, Senegal, Tanzania, Trinidad și Tobago, URSS, Arabia Saudită și SUA.

Finalizată sub titlul *Contribuția UNESCO la pace și sarcinile sale în eliminarea colonialismului și folosirea programului UNESCO ca instrument de consolidare a cooperării între statele europene în interesul păcii și securității în Europa*, această rezoluție cuprinde idei și concepte avansate de Valentin Lipatti care își mențin valabilitatea și astăzi. Sunt demne de evocat în acest sens referirile la idealurile păcii și prieteniei între popoare, relațiile pașnice și de bună vecinătate între state, influența pernicioasă continuă a colonialismului, neo-colonialismului, rasismului și fascismului și a altor concepte antiumaniste asupra vieții intelectuale a popoarelor.

La propunerea delegației române, în rezoluție a fost inclusă ideea că difuzarea largă a culturii și educarea omenirii în spiritul dreptății, libertății și păcii sunt indispensabile pentru demnitatea omului și constituie o datorie sacră pe care toate națiunile trebuie să o îndeplinească într-un climat de asistență reciprocă și responsabilitate.

A fost puternic sprijinită ideea exprimată de reprezentanții africani potrivit cărora apartheidul este un afront la adresa omenirii, ceea ce a generat multă simpatie pentru delegația română.

În același document programatic a fost reafirmată convingerea că una din sarcinile practice și esențiale ale UNESCO constă în contribuția sa activă la cauza întăririi păcii și securității internaționale, pentru a crea și consolida condițiile intelectuale de natură să lărgescă cadrul favorabil înțelegerii internaționale. Prin acest document s-a cerut Directorului General al UNESCO să efectueze studii și cercetări interdisciplinare cu privire la pace și rasism și în legătură cu aspectele sociologice și economice ale acestora. În studiile și cercetările întreprinse s-a apreciat ca fiind necesar să se pună un accent deosebit pe teme cum sunt: factorii social-economici, psihologici și etici ai conduitei indivizilor, colectivităților umane și națiunilor; efectele transformărilor sociale din lume asupra relațiilor dintre națiuni și indivizi; interacțiunea dintre pace și dezvoltare, condițiile sociale prelabile ale cooperării internaționale între diferite țări și popoare.⁷

⁶ Textul integral al discursului lui Valentin Lipatti în limba franceză este disponibil în *Buletinul Comisiei Naționale a R.S. România pentru UNESCO*, Nr. 4/1970, pp. 18-25.

⁷ A se vedea ediția electronică a culegerii de documente UNESCO, *Records of the General Conference, Sixteenth Session, Paris, 12 October to 14 November 1970, Volume I, Resolutions*, lucrare disponibilă la <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001140/114046E.pdf>

Merită a fi evocată, deasemenea, rezoluția inițiată de delegația română și promovată cu succes până la adoptarea ei prin consens, publicată sub cota și titlul 5.7 *Cooperarea europeană*. Potrivit acestei rezoluții, dezvoltarea cooperării între națiuni în domeniile educației, științei, culturii și comunicării, în conformitate cu principiile statornicite în Constituția UNESCO, joacă un rol esențial în promovarea păcii și înțelegerii internaționale.

Este reamintită în acest context Rezoluția 2129 (XX) a Adunării Generale a Națiunilor Unite, inițiată tot de România, care „salută interesul crescând față de dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate și a cooperării între statele europene cu sisteme sociale și politice diferite“.

Într-un paragraf care face onoare României este subliniată „valoarea concluziilor și recomandărilor adoptate de Reuniunea rectorilor și pro-rectorilor universităților europene (București, aprilie 1970), potrivit cărora însăși “cooperarea în domeniile care țin de competența UNESCO este un factor important pentru consolidarea păcii și securității în Europa, precum și pentru pacea și dezvoltarea generală a omenirii“. Totodată, este exprimată convingerea că trebuie depuse „eforturi suplimentare menite să promoveze și să asigure o mai largă cooperare europeană, întemeiată pe respectarea principiilor independenței și suveranității naționale, a drepturilor egale ale popoarelor, a neamestecului în treburile interne și a avantajului reciproc“⁸.

Mesajul vibrant transmis de Valentin Lipatti prin instrumentarul diplomației multilaterale reflectă un profund umanism perceptibil la nivel individual și global. Prin această însușire mesajul său dăinuște și astăzi. Într-o declarație făcută de Irina Bokova, în calitate sa de Director General al UNESCO, se arată: „În esență, umanismul este un apel la solidaritate și convingerea că aparținem unei singure și mari familii umane. Astăzi, această solidaritate trebuie să fie modelată prin noi forme de cetățenie globală într-o epocă a diversității. Globalizarea, urbanizarea și diversitatea culturală creează societăți multiculturale cu identități multiple. Această diversitate ne obligă să regândim dezvoltarea, dialogul, toleranța, coeziunea socială și chiar pacea. Frontierele păcii se deplasează în interiorul societăților, în percepțiile pe care fiecare persoană le are asupra propriei culturi, precum și în percepțiile altora. A face pace cu ceilalți presupune a face pace cu noi înșine...“⁹

Din perspectiva diplomației păcii, își păstrează deplina actualitate apelul umanist emoționant adresat de Valentin Lipatti concetățenilor săi. În opinia sa, noi trebuie „să rămânem, fără excese și fără servituți, credincioși iubirii de țară și valorilor naționale, cu convingerea că este singura modalitate care poate conferi vorbelor și faptelor noastre credibilitate și forță. Patriotismul nu este nici o excentricitate, nici un lucru de rușine, nici un anacronism periculos. A ne lipsi de el ar însemna pur și simplu să ne automutilăm și să nu mai valorăm mare lucru.

⁸ A se vedea *op.cit.*, *supra*, nota 7.

⁹ Citatul este preluat din ediția electronică a documentului intitulat *A UNESCO for a New World* disponibil la http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/BPI/EPA/images/media_services/Director-General/Vision2013.pdf

Adică să nu mai fim noi înșine într-o societate ca a noastră care are nevoie mai mult decât oricând de oameni întregi și autentici“.¹⁰

Trecut-au anii. În decembrie 1993, într-un articol preluat în volumul *Lumea în tranziție*, Valentin Lipatti constata cu vădită mâhnire că cea de-a 27-a sesiune a Conferinței Generale a UNESCO, desfășurată la Paris, între 23 octombrie și 16 noiembrie, nu s-a bucurat de publicitate în România. „La noi, evenimentul a trecut aproape neobservat, presa, radioul și televiziunea având probabil multe alte nobile preocupări.“ În același articol, el formula, totodată, câteva gânduri testamentare despre organizația pe care o slujise în numele României cu pil-duitoare dăruire.

Referindu-se la dimensiunea umanistă a UNESCO Valentin Lipatti arăta în același articol: „Dintre toate agențiile specializate existente în sistemul Națiunilor Unite, UNESCO este în mod evident un centru de reflecție asupra problemelor majore ale contemporaneității. Ea trebuie însă să fie un catalizator al voinței politice a statelor membre. O voință politică în stare să despovăreze omenirea de suferințele și servituțiile actuale și să-i asigure un viitor mai bun, prin strădania întregii comunități internaționale“¹¹.

Acesta este de fapt mandatul actual al UNESCO, definit într-un mod clarvăzător de Valentin Lipatti în 1993. În anul 2017 UNESCO pledează pentru „O foaie de parcurs privind conștiința globală“, în cadrul căreia abordările tradiționale trebuie să fie îmbogățite cu noi perspective, ajutând oamenii să cimenteze pacea în secolul XXI. Este imperativ să fie adoptată o viziune mai largă asupra lumii, să fie recunoscută universalitatea omenirii, multitudinea de opinii mondiale, să fie depășite fixismele, să se ajungă la conștientizarea necesității de a promova o cultură a păcii și a dezvoltării durabile. În acest complex proces, diplomației păcii îi revine un rol semnificativ.¹²

În *Cuvântul înainte* la volumul de care ne ocupăm, Paraschiva Bădescu releva în mod realist că moștenirea lui Valentin Lipatti nu este suficient de cunoscută și valorificată. Propunerile formulate pentru recuperarea acestei valoroase moșteniri merită toată atenția și sperăm ca ele să fie luate în seamă de toți cei care pot contribui cu folos la materializarea lor. (pp. 7-8)

Îmi permit să adaug o sugestie. Activitatea lui Valentin Lipatti la UNESCO este puțin cunoscută în România. Reunirea într-un volum a tuturor discursurilor acestuia la conferințele generale ale UNESCO și la alte reuniuni ale acestei agenții specializate a ONU, rezoluțiile inițiate de România în timpul mandatului său, precum și corespondența cu Directorul General al UNESCO și cu înalte personalități culturale din Franța ar avea drept rezultat o lucrare masivă care prin conținutul ei ar deveni un prețios îndrumar pentru diplomații români dornici să-și desăvârșească propria carieră în sfera diplomației multilaterale, cu accent profesional special pe educație, cultură, știință și informație.

¹⁰ Valentin Lipatti, *Lumea în tranziție – cronici de politică externă*, București, Editura Globus, 1994, pp. 123-124.

¹¹ *Op. cit, supra*, pp. 182-183.

¹² A se vedea documentele semnalate în pagina intitulată *A Roadmap on Global Consciousness: „Thinking and Learning for the 21st Century“*, disponibilă la <http://en.unesco.org/cultureofpeace/flagship-programmes/global-consciousness>

Confesiunile orale făcute în câteva împrejurări de ambasadorul Pompiliu Macovei, care, în 1972, i-a succedat lui Valentin Lipatti ca Delegat permanent la UNESCO, au evidențiat faptul că în arhiva Delegației permanente a găsit o comoară de mii de pagini reprezentând corpusul de corespondență dintre Delegație și Secretariatul UNESCO. Această comoară, completată cu documente din arhiva Ministerului român al Afacerilor Externe, își așteaptă cuvenita valorificare, chiar și selectivă.

Diplomatia păcii există, dăinuie și se dezvoltă prin munca, abnegația și tenacitatea slujitorilor ei.¹³ Fie ca acest volum care ne prilejuiește un incitant și instructiv drum prin diplomația practică de Valentin Lipatti să reprezinte un prim pas angajant spre viitor, în direcția redescoperirii moștenirii valoroase lăsate de o pleiadă de diplomați români a căror viață profesională s-a desfășurat sub un nobil îndemn, de la care nu s-au abătut – slujirea permanentă și neobosită a Patriei, cu devotament, profesionalism și inteligență.

Bangkok, 3 iulie, 2017

¹³ În concluziile uneia dintre cele mai recente lucrări privind evoluția diplomației se arată: „În această nouă eră, diplomația nu va deveni perimată. Ea va fi esențială în construirea unei lumi pașnice, prospere și sănătoase. Tradițiile sale vor fi îmbunătățite prin noi practici. Un viitor promițător așteaptă diplomația.” A se vedea Philip Seib, *The Future of Diplomacy*, London, Polity Press, 2016, p. 141.